

VERTROUWEN VERSTERKEN BINNEN EEN GROEP, HOE DAN?

Geschreven door Charlotte Weel

Elkaar niks gunnen, het verklikken of veel akkefietjes binnen een groep. Het zorgt niet bepaald voor een fijne sfeer. "Juf, hij zegt dit....", "Maar juf, zij doet het toch ook?!" of "Juf, D. gebruikt een erg scheldwoord". Ik dacht ik moet hier iets mee, want dit alles heeft veel invloed op elkaar en op de groep. Het vertrouwen tussen de kinderen onderling versterken binnen deze groep, is dat wel mogelijk?

Onderzoeksvraag:

'Hoe kan ik ervoor zorgen, dat de kinderen in groep 4a van de basisschool "de Pancratius" onderling meer vertrouwen krijgen?'

Iedereen heeft de behoefte om te mogen zijn wie ze willen zijn. Zij willen hierin ook gerespecteerd worden. Allemaal hebben zij behoefte aan sociale contacten. Om aan een kind dit gevoel te geven, is het van belang om een goed groepsklimaat te creëren. "Vertrouwen" is in een groepsklimaat een belangrijk onderdeel. Maar hoe kan je bij de kinderen dit vertrouwen opwekken?

Vertrouwen heb je in iemand, als je gelooft in iemands goede trouw en eerlijkheid (v Dale 2020). Kinderen willen voelen hoe men vertrouwen heeft in hun capaciteiten en hun vooruitgang. Vertrouwen ervaren ze als respect. Vertrouwen heeft dan ook veel invloed op hun persoonlijke groei.

Voordat je iemand anders kan vertrouwen, zal je eerst vertrouwen in jezelf moeten hebben. Zelfvertrouwen is de basis voor vertrouwen (Stevens, sd).

Naast het vertrouwen binnen een groep zijn er nog meer behoeften die effect hebben op het groepsklimaat. Volgens Maslow (1954) zijn er vijf lagen. Je begint onderaan de piramide. Als je als mens volledig in deze behoefte bent voorzien, ga je door naar de volgende laag. Zo ontwikkel je jezelf steeds hoger in de piramide. Om ervoor te zorgen dat een kind de beste versie van zichzelf kan laten zien, is het belangrijk dat jij als leerkracht hierbij helpt (Engelen, 2007). Zelfvertrouwen speelt ook een rol binnen de piramide. In hoe meer behoeften een kind kan worden voorzien, hoe meer vertrouwen hij of zij in zichzelf krijgt.

Het zelfvertrouwen begint hiermee en het wekt uiteindelijk vertrouwen op naar anderen.

Terug naar de basis in de groep

Naast de behoeften waar je als leerkracht samen met het kind aan probeert te werken, zijn er ook andere dingen die spelen binnen een groep. Zo kunnen kinderen onderling veel met elkaar bezig zijn, maar niet altijd op een positieve manier.

Wat zegt de ander? Hoor ik er wel bij? Wie zijn mijn vrienden en wie totaal niet? Dit zijn toch ook weer bepaalde behoeften, maar deze komen niet altijd op de goede manier naar voren.

Dit heeft effect op de groep. Er bestaan hierover veel theorieën. Dit is ook niet zo gek, want groepsdynamica valt ook te omschrijven als de studie van hoe groepen zich vormen, hoe ze functioneren en hoe ze weer uiteenvallen (Remmerswaal, 2013).

Hoe groepen ontstaan, daar wordt vrij weinig over geschreven. Desalniettemin zijn er wel een aantal kenmerken, die in de meeste groepen naar voren komen. Ten eerste tref je binnen elke groep relaties aan. De kans is groot dat leden van hun eigen groep positiever worden beoordeeld dan kinderen die niet tot die groep behoren (Engelen, 2007).

Het tweede kenmerk is ontstaan van rollen binnen de groep.

Er zijn altijd kinderen die een leidende rol naar zich toe trekken. Ten slotte het derde kenmerk het "ontstaan van groepsnormen". Dit zijn regels die de groep zelf opstelt. Tijdens verschillende observaties ben ik gaan kijken wat mij opviel als ik keek naar de drie hierboven genoemde kenmerken. Ik merkte al vrij snel dat het al fout ging bij de echte basis, het vertrouwen onderling. Het echt leren kennen van de kinderen uit de klas en de interactie aangaan. Veel kinderen wisten eigenlijk alleen elkaars naam en verder dan dit kwam het niet.

"Bij het begin van een normale vriendschap heb je een succes ervaring als je merkt dat je iemand kan vertrouwen. Hoe meer succes ervaringen, hoe groter het vertrouwen en hoe beter de vriendschap."

Het sociogram

Om in de eerste instantie een goed beeld te krijgen wat de relaties waren binnen de groep, koos ik ervoor om een sociogram af te nemen bij de kinderen. De vragen waren gericht op de domeinen 'werk gerelateerd' en 'sociaal'. Van hieruit kon ik goed zien welke kinderen negatiever in de groep staan en welke kinderen elkaar ook negatief kiezen. Bij iedere vraag mochten de kinderen drie kinderen invullen. Wat ik toen een aantal keren van de kinderen te horen kreeg was; "Ik kan eigenlijk maar een/twee kinderen kiezen Juf".

Ik moest steeds herhalen dat ik echt wilde dat zij drie kinderen kozen, want anders konden zij niet naar de volgende vraag.

Ik heb het domein 'sociaal' uitgewerkt, omdat dit het beste beeld geeft hoe de relaties zijn binnen de groep. Daar komt namelijk in naar voren, dat van de negentien kinderen, zeven kinderen worden verstoten uit de groep. Een kind komt hier enorm bovenuit met wel negen keer negatief te worden gekozen. Mijn mentor en ik waren best wel verbaasd, dat dit kind zo vaak negatief was gekozen.

Ik koos er toen voor om tijdens het observeren eens goed de focus te leggen op deze zeven kinderen. Tijdens het buitenspelen, eten en drinken en samenwerkingsopdrachten.

In de literatuur heb ik veel gelezen over wat belangrijk is om het vertrouwen op te bouwen, wat uiteindelijk leidt tot een hechtere groep. Maar wat wordt erop dit gebied door de school zelf al gedaan?

Op "de Pancratius" staan de drie stampunten; respect, solidariteit en perspectiviteit centraal. Een school waar ieder kind telt en een kind wordt voorbereid om een goede burger voor van de samenleving te worden.

Iedere week wordt er gewerkt met Kanjertrainingen.

Kanjertraining is een leidraad om pedagogisch beleid te maken.

Het bestaat uit een serie lessen met bijbehorende oefeningen om de sfeer in de klas goed te houden of te verbeteren. De focus wordt vooral gelegd op het bevorderen van onderling vertrouwen in de groepen.

Binnen deze school wordt er van de onderbouw tot de bovenbouw met Kanjertraining gewerkt. De kleuters maken dus al vrij vroeg kennis met de trainingen en deze kennis wordt in de loop der jaren alleen maar meer uitgebreid.

Wat ik zo fijn vind aan Kanjertraining is dat je niet alleen de lessen kan geven, maar ook tussen de reguliere lessen door gebruik kan maken van Kanjerspelletjes. De spelletjes hebben verschillende doelen, zoals; vertrouwen in elkaar hebben, een ander vertrouwen en samenwerken of elkaar helpen. Dit zijn hele mooie gerichte doelen, die vaak goed aansluiten bij de prioriteiten binnen een groep.

De groepsdoelen binnen onze groep

Naar aanleiding van het boek 'Grip op de groep' en de doelen van de Kanjertraining heb ik de volgende groepsdoelen voor de klas opgesteld:

- Iedereen voelt zich veilig in de groep. Kinderen voelen zich veilig in de groep als ze gekend worden. Zo weten ze ook beter wat ze aan elkaar hebben. Het is belangrijk om duidelijke regels op te stellen hoe zij met elkaar willen omgaan.
- We respecteren elkaar. Kinderen respecteren wie de ander is en zij respecteren zijn of haar mening. Iedereen mag een eigen mening hebben binnen de groep.
- We communiceren positief met elkaar. Dit kan gedaan worden door de kinderen elkaar veel oprechte complimenten aan elkaar te laten geven.
- We werken samen en helpen elkaar. Kinderen vinden samenwerken met een ander niet erg en helpen elkaar. Dit betekent ook dat ze goed naar elkaar moeten luisteren en zich kunnen inleven in de ander.

Tijdens het onderzoek heb ik samen met de kinderen door middel van deze vier hoofddoelen, elke week gekeken hoe het ging in de groep. Elke dag maakten wij gebruik van een ander doel en deze stond duidelijk vermeld op het bord. Drie keer op een dag kijken wij samen naar het doel van de dag en reflecteren hier kort op. Wat gaat er goed? Wat kan er beter?

Als ik vind dat het op dat moment goed gaat, kunnen de kinderen punten verdienen. De punten houden wij bij door middel van het online beloningssysteem (ClassDojo). Samen met de kinderen heb ik persoonlijke- en groepsbeloningen opgesteld. Na een bepaald aantal punten kunnen zij deze beloning verdienen. Het werkt voor de kinderen niet alleen ontzettend motiverend, omdat we wederzijds betrokken zijn, maar ook werken we continu aan dat stukje veiligheid en vertrouwen binnen de groep.

“Met wederzijdse betrokkenheid wordt bedoeld, dat een gebeurtenis, die invloed heeft op één groepslid of op een subgroep, tegelijk op alle groepsleden zijn weerslag heeft.”
(Remmerswaal, 2013)

Het vertrouwen onderling versterken

Door de eerdere observaties kwam ik dus uiteindelijk op het stukje ‘onderling vertrouwen versterken’. Ik was best zoekende in het begin naar het juiste onderwerp voor mijn onderzoek. Is het de sociaal-emotionele ontwikkeling waar het echt misging of toch bij empathie? Nee, dat was ook te breed. Het vertrouwen, dat was het geschikte onderwerp. Hier begint het eigenlijk bij. Niet alleen vertrouwen hebben in jezelf, maar ook in de ander. Als we hieraan werken binnen de groep, creëren we een klimaat van veiligheid en vertrouwen. Een groep waarin iedereen zichzelf mag en kan zijn. Geen meiden die zich beter voor moeten doen. Geen onderlinge strijd en gevolglijk het verklikken van elkaar. Gewoon een fijn groepsklimaat waarom openheid en kwetsbaarheid een kans krijgen (Remmerswaal, 2013).

Op basis van de zorgen die er speelden binnen de groep en de deelvragen die ik heb opgesteld, heb ik een vragenlijst gemaakt, die ik bij de kinderen ging afnemen. Enkele vragen die hier aanbod kwamen waren;

- Wat versta jezelf onder vertrouwen?
- Vind jezelf dat je altijd te vertrouwen bent? Wanneer wel en wanneer niet?
- Geef jezelf een cijfer op een schaal van 1 tot 10 voor vertrouwen.
- Hoe kunnen we er samen voor zorgen dat jij langzaam meer vertrouwen krijgt in de andere kinderen?

“Als je vertrouwen hebt, hoef je niet de gehele trap te zien om eerst stappen te zetten.”
- Martin Luther King

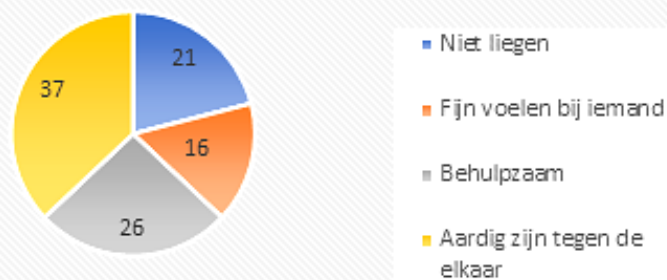
Hiernaast heb ik twee van deze vragen geanalyseerd. Ik heb van deze twee open vragen de antwoorden van de kinderen geanalyseerd en gekeken welk antwoord het meest werd gegeven. Ik heb dus gebruik gemaakt van twee verschillende analysemethoden. Allereerst heb ik de antwoorden horizontaal met elkaar vergeleken (analysemethode 11). Zo kreeg ik een snel beeld op welke manier de open vragen beantwoord zijn (Donk & van Lanen, 2015). Vervolgens heb ik gekeken wat de percentages waren van de antwoorden die waren gegeven. Deze heb ik verwerkt in de cirkeldiagram hiernaast.

Zoals je ziet zegt van de 19 kinderen, 37% dat iemand te vertrouwen is die aardig is tegen de ander. Op de tweede plaats zegt 26% iemand te vertrouwen als diegene behulpzaam is.

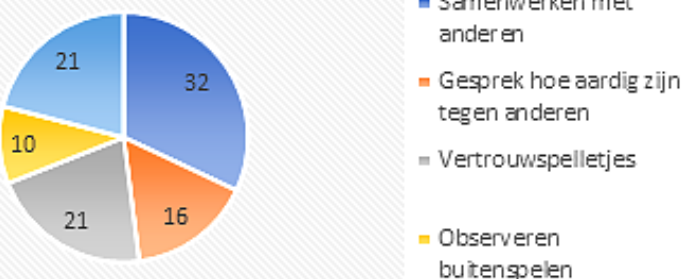
Op de tweede vraag 'Hoe kan ik als juf hierbij helpen?', zijn er vijf verschillende antwoorden gegeven. Veel kinderen moesten toch wel even goed nadenken over deze vraag. Uiteindelijk zei het grote gedeelte van de klas (32%), dat het hen erg zou helpen, als ze nog meer met verschillende kinderen uit de klas zouden samenwerken. Dit probeerde ik al veel met de kinderen te doen. Toch gaven zij aan dat het hen nog meer zou helpen om iemand beter te kunnen vertrouwen. Dit is ook een belangrijk kenmerk van een positieve groep. Als kinderen bereid zijn tot onderlinge samenwerking met groepsleden, spreken we van positieve groepsnormen (Engelen, 2007).

Verder vonden veel andere kinderen het ook nog erg lastig om deze vraag te beantwoorden. Zij gaven aan dat het al goed ging of het verder niet kon veranderen.

'Wat versta jij onder vertrouwen?'

'Hoe kan ik als juf hierbij helpen?'

Wat ik tot slot ook een mooie toevoeging vond van de kinderen was, dat we misschien nog meer tijd zouden kunnen steken in Kanjerspelletjes en dan gericht op het vertrouwen.

Interview specialisten

Om tot nog meer nieuwe inzichten te komen als het om vertrouwen gaat, heb ik een interview gehad met de Kanjercoach van de school en een gedragsspecialist. Ik heb hun naar aanleiding van de situatie binnen de groep vertelt waarom ik gestart ben met mijn specifieke onderzoek. Uit het interview met de gedragsspecialist kwam naar voren dat het kan helpen om groepsdoelen op te stellen, die te maken hebben met het thema vertrouwen.

Met de Kanjercoach had ik het over hoe lastig het is om zonder de cursus voor de Kanjertraining de Kanjertaal te spreken. Wel is het mogelijk om op het moment dat er een akkefietje in de klas is, gebruik te maken van de posters die Kanjertraining aanbiedt. Zo richt je je ook weer sneller op de doelen van de Kanjertraining en dus ook op het vertrouwen.

"Wat je aandacht geeft groeit."

-T. Vriend, gedragsspecialist

Rol als leerkracht

De rol als leerkracht speelt ook een hele belangrijke rol binnen de groep. Hier begint het eigenlijk allemaal bij. Als leerkracht heb je een grote voorbeeldfunctie voor de kinderen. Wil je dat de kinderen open en eerlijk zijn? Dan moet jij zelf dit ook zijn. Wil je dat de kinderen samenwerken met andere kinderen, dan moet je zelf ook laten zien dat je kan samenwerken. Wil je dat de kinderen positiever zijn naar elkaar toe, bijvoorbeeld door het geven van complimentjes, dan moet je dit zelf ook laten zien als leerkracht, of zelf ook laten zien wat je van de kinderen verwacht.

Uit het gesprek met de gedragsspecialist heb ik meegenomen dat alles wat je doet en wilt afhankelijk is van de samenhang van de groep. Een kind gedraagt zich op een bepaalde manier dat heeft te maken met het groepsproces, hoe het kind zich voelt, hoe het kind reageert op de leerkracht en de interactie in de groep. Als leerkracht is het belangrijk dat je weet waar je voor staat en wat je doel is dat je binnen de groep wilt bereiken.

Je moet milde consequenties in kunnen zetten, zodat deze kinderen het ook gaan doen zoals jij wilt, want jij bent de baas. Jij bent degene die verantwoordelijk is voor het gedrag van de kinderen en daarbij verantwoordelijk voor de ontwikkeling van kinderen. Daarin moet je zorgen dat je een stukje veiligheid creëert en dat doe je door helder en duidelijk te zijn in wat jij wilt en wat jij verwacht.

Uiteindelijk schept dit een band met de kinderen en kan helpen om het vertrouwen tussen de leerkracht en het kind op te bouwen of te verbeteren. Dit zou een hele mooie stap zijn in de ontwikkeling van de groepsvorming en het vertrouwen van een ander.

Conclusie

Als ik kijk naar mijn dataverzameling en mijn hoofdvraag van het onderzoek; *"Hoe kan ik ervoor zorgen, dat de kinderen in groep 4a van de basisschool 'de Pancratius' onderling meer vertrouwen krijgen?"*, ben ik erachter gekomen dat vertrouwen opbouwen binnen een groep een enorm lang traject is.

Vertrouwen gaat om 'bekend zijn met' (Stevens, sd), iemand echt leren kennen en een veilig gevoel creëren. Dit heeft gewoon veel tijd nodig en daarom is het belangrijk als leerkracht om niet op te geven. Alleen om dan nog eens naar mijn hoofdvraag te kijken, hoe zorg ik hier nou voor?

Om meer vertrouwen te krijgen binnen de groep moet je echt samen teruggaan naar de basis. Zo heb ik ieder kind individueel gesproken en geluisterd naar waar zij behoeften aan zouden hebben. Ik maakte gebruik van groepsdoelen, waardoor de kinderen in ieder geval dat groepsgevoel zouden krijgen. Als deze groepsdoelen werden gehaald, konden de kinderen punten verdienen. Dit noteerden wij in ClassDojo, het beloningssysteem. Daarnaast het bespreekbaar maken van dingen in de groep, waardoor alles wordt besproken en vaak ook uitgesproken. Tot slot de kinderen veel met andere kinderen laten samenwerken en gebruik maken van vertrouwsspelletjes.

Mijn conclusie is dat dit alles zeker effect heeft gehad op de groep. Het is echter een enorme grote stap voor de kinderen om binnen deze beperkte tijd, een ander meer te vertrouwen. Wat ik zei, dit heeft gewoon tijd nodig. Tijdens mijn observaties merkte ik ook dat er toch nog wel regelmatig iets gebeurt, waardoor het vertrouwen bij de ander kan zijn geschaad. Er is dus zeker nog werk aan de winkel, want we kunnen nu niet zomaar stoppen. De basis is nu gelegd om het vertrouwen onderling meer op te bouwen. We zetten kleine stapjes in de juiste richting en ik hoop dat we dit blijven doen.

"Juuuf! Ik ben echt heel blij, want ik kan nu veel beter met E. opschieten dan eerst!"

Tips:

- Geef aandacht aan het gewenste gedrag. Complimenteer de kinderen hierop. Zoals T. Vriend namelijk zegt; "Wat je aandacht geeft groeit."
- Observeer om te kijken waar de problemen liggen. Welk gedrag zie ik bij kinderen die invloed hebben op dat stukje vertrouwen? Praat hier samen over.
- Laat de kinderen goed kennis maken met jou, maar ook de kinderen met elkaar. Hoe beter zij elkaar leren kennen, hoe beter dat het vertrouwen wordt.
- Streef naar een veilige sfeer binnen de groep.
- Maak gebruik van Energizers/spelletjes waar de kinderen met elkaar moeten samenwerken.
- Een beloningssysteem is ook een mooi middel om in te zetten in de groep. Stel iedere dag een nieuw doel op rond het thema vertrouwen en reflecteer hierop met de kinderen. Wat gaat er goed? Wat gaat er minder goed? Samen er alles aan doen om het doel te behalen! Dit kan meehelpen om dat groepsgevoel te krijgen en om vertrouwen op te bouwen.

Bibliografie

- Dale, V. (2020). Van Dale. Opgehaald van vandale.nl.
- Donk, C. v., & van Lanen, B. (2015). Praktijkonderzoek in de school. Bussum: Coutinho.
- Engelen, R. v. (2007). Grip op de groep. Baarn: Uitgeverij Bekadidact.
- Remmerswaal, J. (2013). Groepsdynamica. Amsterdam: Boon Nelissen.
- Stevens, J. (sd). desteven.nl. Opgehaald van De Steven een-op-een coaching.
- Verhulst, T. H. (2016). Ontwikkelingspsychologie. Assen: Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum.